

Can Suari. Un assentament rural ibèric dels segles II-I AC a Llinars del Vallès (Vallès Oriental)

MARTA ZABALA GARCÍA

INTRODUCCIÓ

Amb motiu de les obres de construcció, promogudes per ADIF, del tram comprès entre la Roca del Vallès i Llinars del Vallès de la Línia d'Alta Velocitat de Madrid-Saragossa-Barcelona-frontera francesa es contractà l'empresa Arke SCP, per fer les tasques de control i excavació arqueològiques preventives. Fruit d'aquests treballs es localitzaren dos jaciments en el terme municipal de Llinars del Vallès, entre els punts quilomètrics PK- 402,350 i 403,175 : les sitges de Can Suari i l'assentament rural ibèric de Can Suari; l'excavació arqueològica dels quals es dugué a terme entre l'11 de març de 2004 i el 15 de març de 2005.

SITUACIÓ

Ambdós jaciments se situen a la vessant interior de la serralada Litoral –pròxims a la carretera C-35 i a uns 300 o 400 metres de la riba esquerra del riu Mogent– zona caracteritzada per la presència de grans mantells de granit meteoritzat (sauló).

Mes concretament, el conjunt de sitges foren localitzades en els terrenys agrícoles del mas de Can Suari –motiu pel qual prenen aquest nom– al marge sud-oest del camí del Coll i al nord-oest de la masia de Can Codina. Les coordenades UTM són: x: 448863.039, y:4608870.324 i z: 175 metres sobre el nivell del mar.

L'assentament ibèric de Can Suari se situa en una parcel·la forestal anomenada Bosc de Can Suari, vinculada al mas del mateix nom i amb unes coordenades UTM de x: 448189-448179, y: 4608437-4608473 i z: 188-178 metres sobre el nivell del mar.

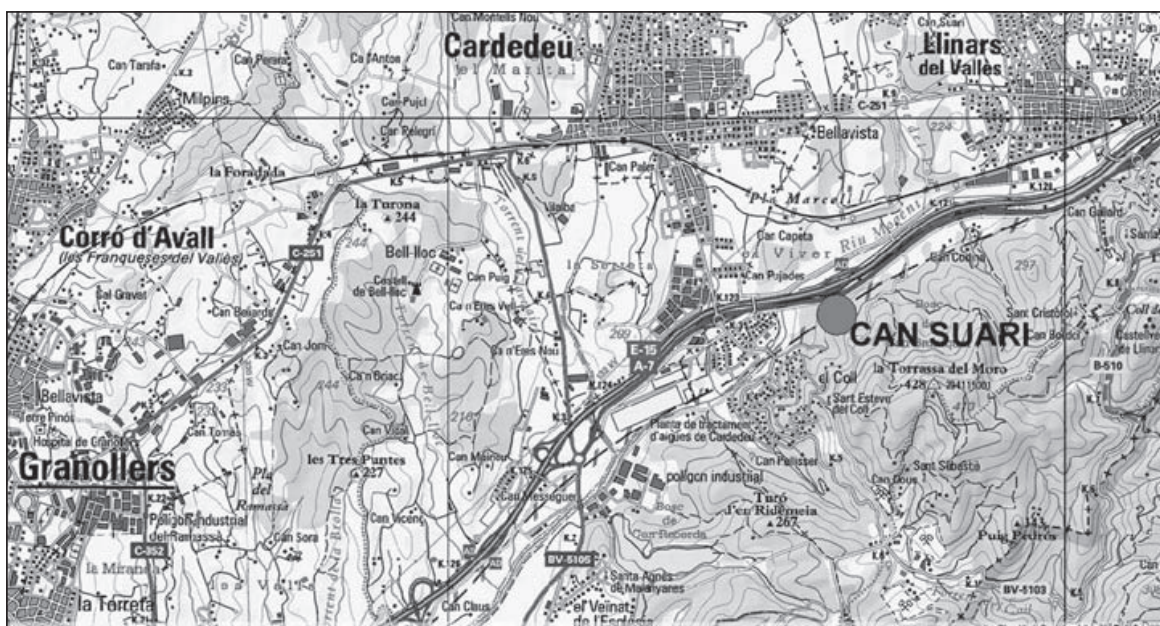

Figura 1. Plànol de situació dels jaciments en el terme municipal de Llinars del Vallès (Vallès Oriental).

LES SITGES DE CAN SUARI

En aquesta àrea es documentaren dues sitges arranades pels rebaixos inicials de les obres, amb un diàmetre d'1,5 metres i 2 metres, respectivament i una profunditat conservada d'un metre. L'estudi dels materials recuperats en els estrats de farciment –tègules i ceràmica ibèrica informe– situen l'abandonament d'aquestes estructures negatives en un moment imprecís a cavall entre l'ibèric final i l'època romana.

Aquestes estructures es documentaren aïllades, no obstant això cal tenir present que s'efectuaren importants rebaixos previs al control arqueològic; fet que podria explicar la falta d'un nombre més gran de sitges.

L'ASSENTAMENT IBÈRIC DE CAN SUARI

El jaciment de Can Suari és un assentament rural dispers d'època ibèrica, de grans dimensions, ja que presenta una superfície construïda de 800 m². Es tracta d'un conjunt d'estructures complet que presenta diverses fases constructives. L'ús de la zona com a àrea forestal ha possibilitat el seu magnífic estat de conservació.

L'assentament presenta una planta irregular, amb una zona d'hàbitat a l'extrem nord-est del conjunt (sector A), un camp de sitges a la vessant meridional (sector B) i un espai obert delimitat per un mur perimetral en l'extrem oest del jaciment (sector C).

Prèviament a la descripció de l'assentament, cal fer un incís indicant la presència de quatre estructures negatives –de planta allargada i retallades en el substrat geològic– que sobrepassen els límits de l'actual intervenció arqueològica i presenten una orientació est-oest, seguint el desnivell natural del terreny. És per aquest motiu que han estat interpretades com a torrents de formació geològica, sent individualitzats com a paleocanals 1, 2, 3 i 4. Val a dir que dos d'aquests torrents –paleocanals 1 i 2– presenten un posterior ús antròpic com a abocadors de les deixalles de l'hàbitat ibèric.

La interpretació de les diferents fases constructives es veu afectada per la manca d'una excavació en la totalitat del jaciment; restant per documentar la meitat de l'àmbit A6, la vessant oest del pati central i l'espai entre les estances A6 i A10. En aquestes àrees documentem un enllosat que cobreix totes les estructures anteriors. Com a conseqüència d'això, i amb les dades obtingudes fins al moment, hi ha diverses estructures i estances que no ens és possible situar-les en una fase constructiva determinada; esperem que l'excavació de l'estratigrafia situada sota d'aquest nivell de circulació permeti aclarir aquesta qüestió.

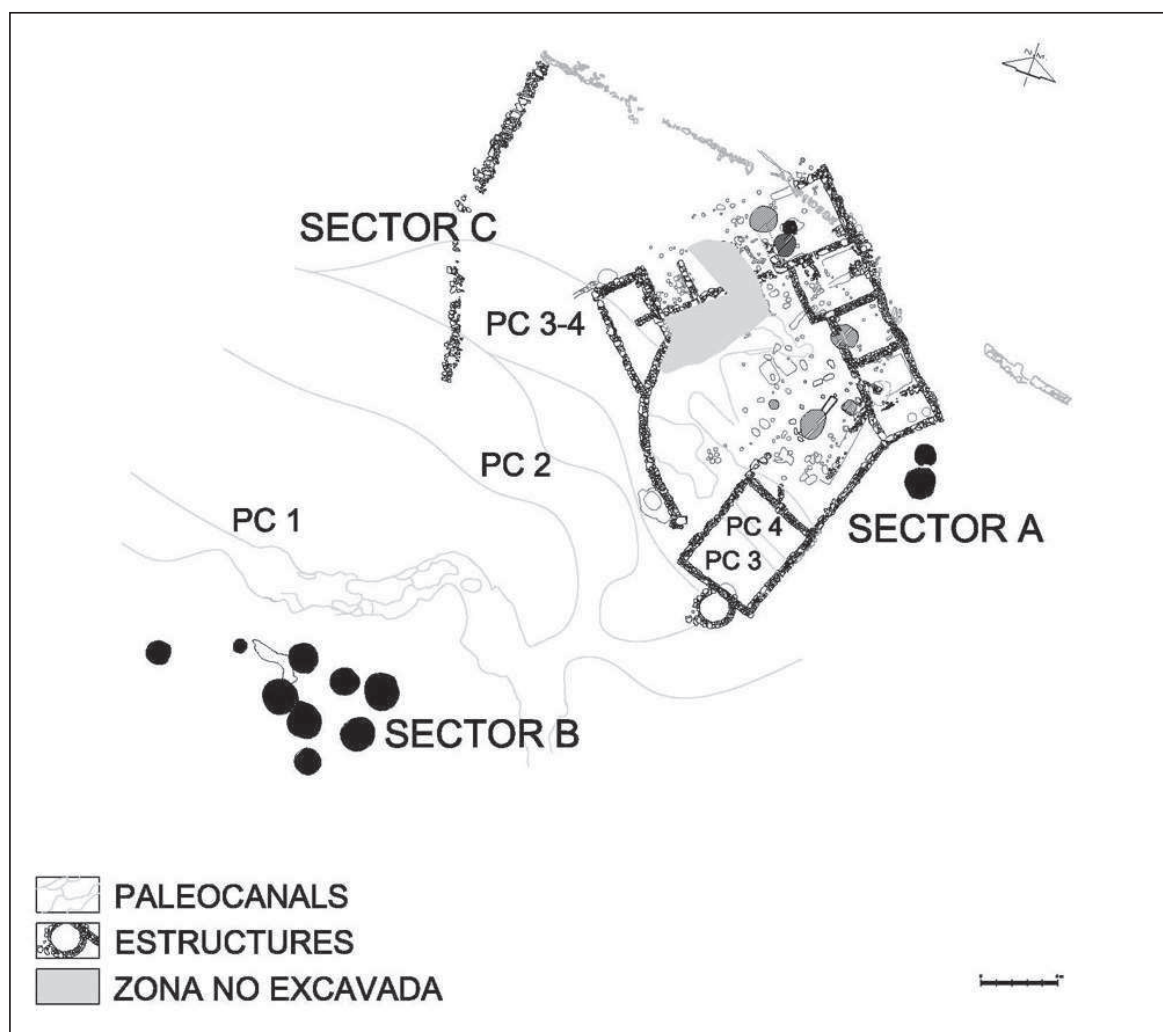

Figura 2. Planta general de l'assentament de Can Suari.

1. Sector A

Com ja hem mencionat anteriorment, aquest sector se situa en l'extrem nord-est del conjunt i comprèn la totalitat de les estructures d'hàbitat, la part documentada dels paleocanals 3 i 4 i diverses sitges. Ens trobem davant un conjunt arquitectònic de planta quadrangular, amb l'entrada orientada a ponent i format per una sèrie d'estances disposades en bateria a l'entorn d'un pati central.

Prèviament a la descripció de les diverses fases de l'assentament, cal mencionar la presència de dues sitges; situades fora del recinte d'hàbitat, a la vessant de llevant de l'àmbit A3. Aquestes estructures d'emmagatzematge es retallen en la roca natural, amb un diàmetre de 2,15 metres i 1,5 metres, respectivament. La manca d'una relació directa amb les estructures d'hàbitat i l'escassetat de materials recuperats en els estrats de reompliment ens impedeix associar-les amb certesa a una de les sis fases d'ocupació de l'assentament.

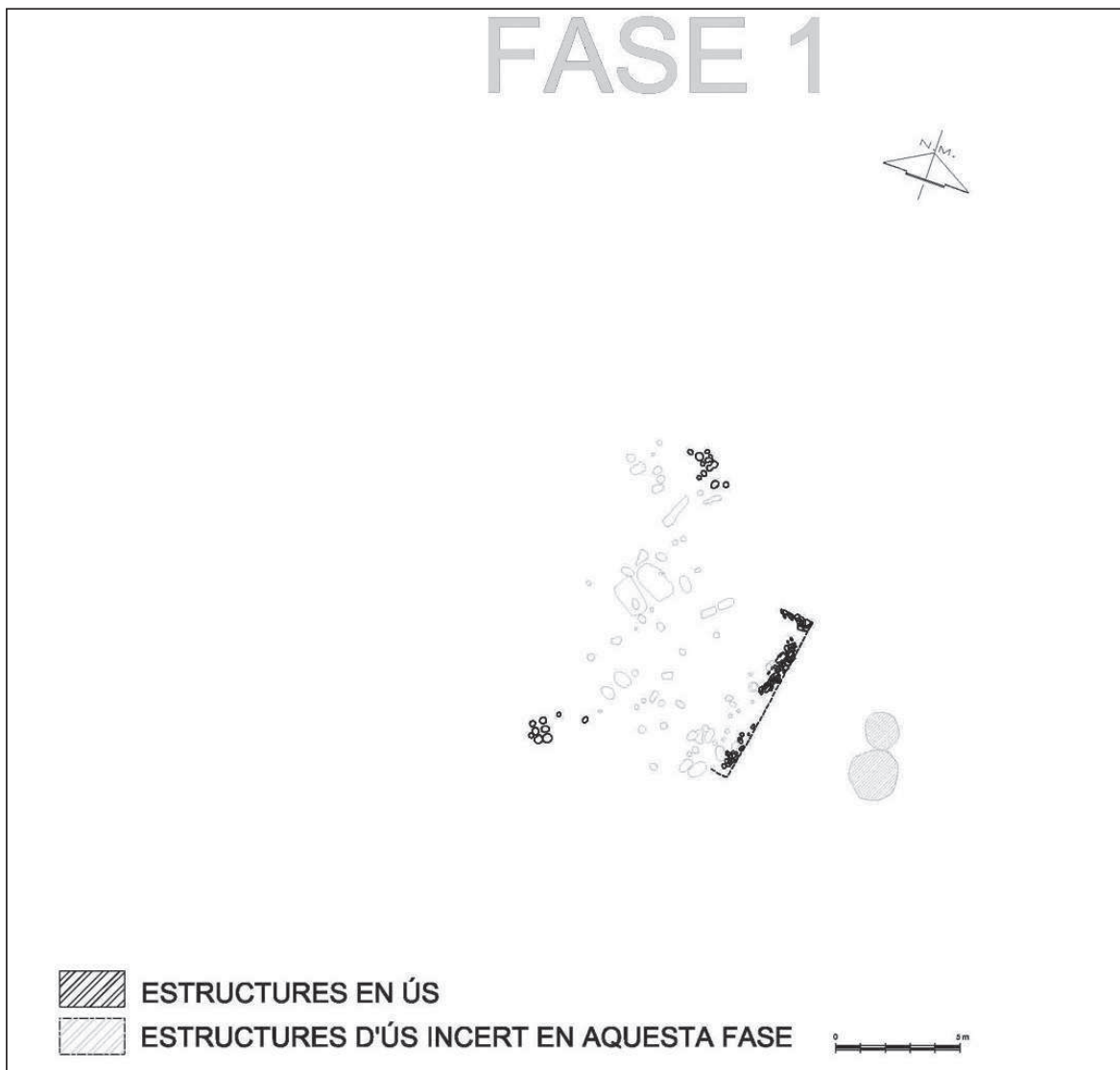

Figura 3. Planta del sector A en la fase 1

1.1. Fase 1

D'aquesta fase es documentà part de la fonamentació de dos murs orientats segons els punts cardinals; distribució totalment diferent a la documentada en les estructures de les fases següents. Com a conseqüència de l'aprofitament de gran part dels materials que conformaven aquestes estructures, en gran part dels trams únicament es localitzà l'encaix deixat al geològic. Malgrat això, fou possible documentar la unió en angle recte entre aquests dos tancaments.

Del conjunt d'estructures negatives documentades en aquest sector únicament tenim la certesa de la pertinença a aquesta fase d'un conjunt de 21 d'aquests elements (13 estaven amortitzats per un mur de la fase següent i els altres 8 coberts pel nivell de circulació de la segona etapa constructiva del pati). En conjunt, es tracta de retalls de petit diàmetre i una profunditat que oscil·la entre els 10 i els 30 centímetres, amb una possible funcionalitat com a encaixos per a recipients ceràmics.

Tant les restes constructives com els retalls són de difícil datació, donada l'escassa quantitat i qualitat dels materials arqueològics recuperats. No obstant això, a partir de la cronologia establerta per la fase següent podem situar aquesta etapa primigènia en un moment *ante quem* de mitjan segle II aC.

1.2. Fase 2

Estructuralment documentem la construcció de tres àmbits alineats a l'extrem nord de l'assentament (A1, A2 i A3), a les quals s'adossa per la vessant oest una estança de grans dimensions (A10) i planta rectangular. En la mateixa banda, una mica més al sud, se situa un altre àmbit (A6), d'unes dimensions més reduïdes i amb una orientació est-oest.

A l'angle sud-est d'aquesta habitació (A6) s'hi adossa un mur, amb una llargada aproximada de 12 metres i de planta lleugerament corba, que tanca el conjunt pel sud i delimita l'espai del pati (A9). És entre les dues estances de la vessant oest (A6 i A10) que considerem que es podria situar l'entrada al recinte, indicant la possibilitat que existís un altre pas per la vessant est, atès que desconeixem l'existència de cap tipus d'estructura delimitadora per aquesta banda.

Les tres estances de l'extrem nord presenten unes mides i tècniques constructives anàlogues entre elles, caracteritzant-se per presentar unes dimensions que oscil·len entre els 12 i 15 m² i estar retallades en el substrat geològic. El propi arranament del terreny fou utilitzat com a nivell de circulació de tots aquests àmbits.

Els murs que delimiten aquests àmbits estan formats per un sòcol de pedra lligada amb fang de 40-50 centímetres d'ample. La resta de l'estructura de les parets considerem que es bastí amb un alçat de tova o tàpia, atès que en els nivells d'abandó de l'assentament es documentà un potent estrat d'argiles molt uniforme, interpretat com la possible descomposició d'aquesta part de les estructures.

Creiem que aquests àmbits tenen, cada un d'ells, un accés directe al pati central; tot i que per diverses reformes estructurals de fases posteriors, aquests no s'han pogut

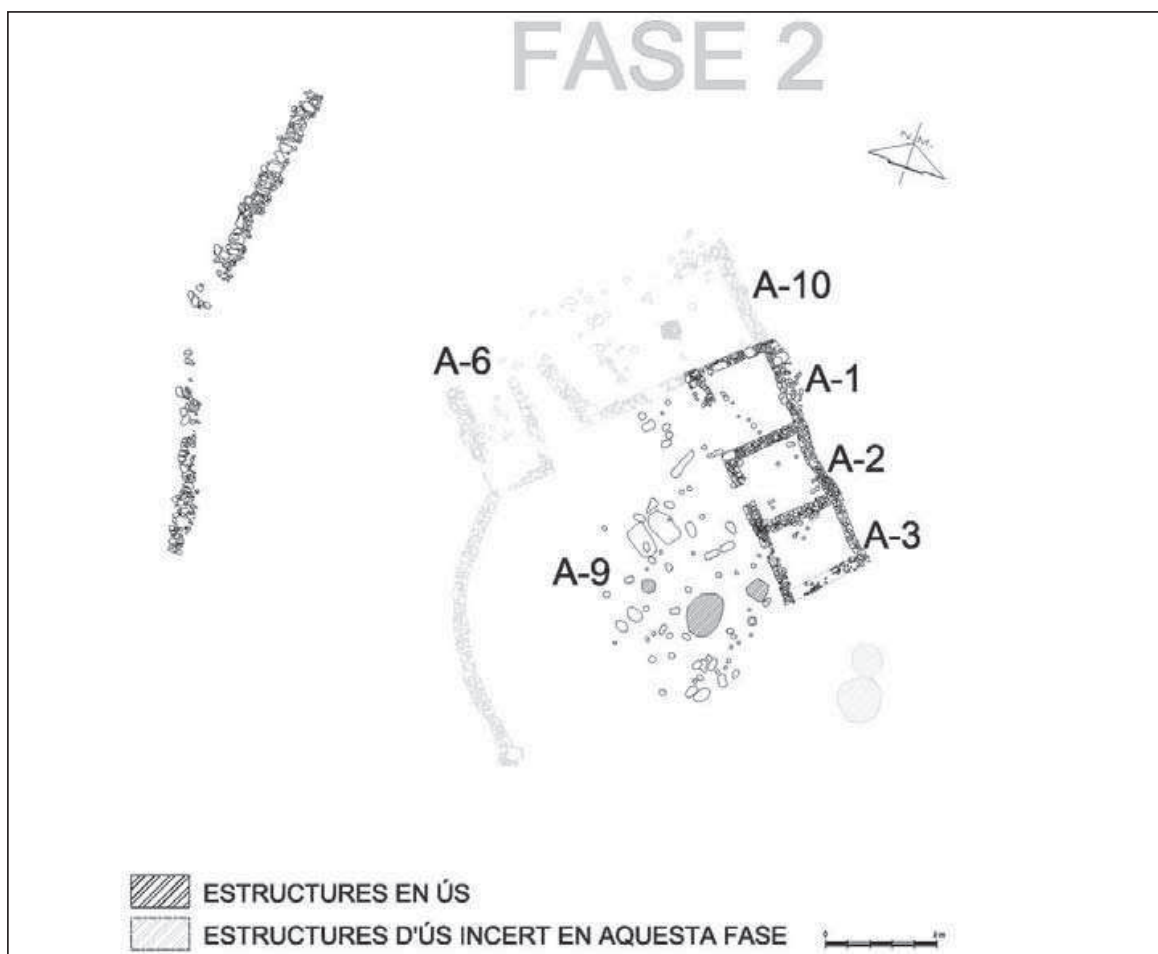

Figura 4. Planta del sector A en la fase 2.

documentar. Cal destacar l'àmbit A3, en el qual la roca natural no es documenta aplanada, sinó que presenta un desnivell cap a l'oest; possiblement regularitzat amb estratigrafia aportada. Malauradament, però, reformes posteriors no han permès constatar-ho. Aquest àmbit presenta una cota 50 centímetres superior a la resta que s'adapta així –mitjançant terrasses– al desnivell del terreny.

Un element característic d'aquesta fase és la gran quantitat de retalls i forats de pal documentats a l'interior dels àmbits, dels quals desconeixem la funcionalitat. Per la seva ubicació i dimensions creiem que poden funcionar com a encaixos per a atuells ceràmics o per a recolzar-hi estructures de materials peribles.

El pati central és un espai de distribució i circulació entre tots els àmbits, descobert i de grans dimensions. Presenta un pronunciat desnivell en direcció sud-oest, i en el seu interior es documenta el pas dels paleocanals 3 i 4. Igual que a la resta dels àmbits, el pati presenta com a nivell de circulació la roca natural, tot i que en l'extrem sud-oest¹ es documenten diversos estrats de reompliment aportats amb l'objectiu d'anivellar l'espai.

1. És en aquest extrem on es documenta el màxim desnivell, que assoleix fins a 1,5 metres de profunditat per sota de la cota més alta del pati.

És en aquesta àrea oberta on es documentaren tres sitges retallades en l'estrat geològic, indicant que dues d'elles amortitzen parcialment les estructures de la fase anterior. Els materials recuperats i les sitges, ens indicarien una possible funció del pati com a àrea de treball i emmagatzematge de productes agrícoles.

Com ja hem mencionat, la manca d'una excavació total de la vessant oest de l'assentament comporta que totes les estructures d'aquest espai presentin la incertesa de si la seva construcció es dugué a terme en aquest moment o en l'etapa següent. Aquests elements defineixen una estança (A10) rectangular de grans dimensions –uns 32 m²– que s'adossa als murs de l'àmbit A1. Aquestes dimensions, però, s'han de prendre amb reserva, ja que tant l'estratigrafia com les estructures de la meitat sud de l'estança es documenten amortitzades per dues sitges de la quarta fase.

L'àmbit A10 presenta unes tècniques constructives anàlogues a les de la resta dels àmbits d'aquesta fase. Malauradament, però, per diversos motius –la manca d'excavació en la meitat sud de l'estança, l'amortització d'aquesta zona per les dues sitges o reformes posteriors de l'estança– no ha estat possible localitzar l'accés primigeni d'aquest àmbit.

D'altra banda, en l'extrem sud-oest ni tan sols fou possible documentar les rases de fonamentació de les estructures, fet que podria explicar una manca de tancament de l'àmbit per aquest vessant oest. La documentació de múltiples forats de pal reforçaria aquesta hipòtesi, tot plantejant la possibilitat de l'existència d'una possible porxada en aquest extrem de l'estança.

Igual que en els àmbits anteriors, el nivell de circulació d'aquesta estança és la roca natural arranada, en la qual es documenten 15 forats de pal i dos petits retalls. Aquests dos últims, per les seves localització i dimensions, creiem que podrien funcionar com a encaixos per a grans atuells ceràmics. Destaca l'estrat de farciment d'un d'ells, on es documentà una petita falç de ferro.

Al centre de l'habitació es localitzà una llar de foc de planta quadrangular retallada en el sauló, parcialment seccionada per les dues sitges anteriorment mencionades. Aquesta estructura de combustió està formada per una solera refractària composta de fragments de ceràmica –principalment ibèrica amb algun informe de campaniana A i B– coberts per una capa d'argila rubefactada.

La mateixa incertesa plantejada per l'àmbit A10 respecte de la seva localització en una etapa constructiva concreta és extensible a l'altra estança situada a la vessant oest (la A6). Com en el cas precedent, el nivell de circulació primigeni d'aquesta cambra és l'arranament al nivell de la mateixa roca natural i del paleocanal 4, que transcorre per la meitat sud d'aquest àmbit. La presència d'aquest torrent comporta una major potència dels sòcols de pedra dels murs d'aquesta vessant, per tal d'assolir roca natural.

Igual que l'àmbit A10, no documentem per aquesta estança cap estructura de tancament per la vessant de ponent, tot i que la presència de forats de pal en aquesta zona ens permetria hipotetitzar sobre un possible sistema de porxada, similar al de l'estança A10.

En els àmbits disposats en bateria a la vessant nord de l'assentament no documentem cap modificació ni estructural ni funcional en aquesta fase, en què s'identifica únicament el bastiment d'una nova estança (A7) adossada a la vessant sud de l'àmbit A6.

Aquesta cambra, de planta rectangular i d'uns 13 m², aprofita part del mur perimetral sud del pati com a estructura de tanca. Aquestes estructures presenten al seu pas pels paleocanals 3 i 4 una major potència, a fi i efecte d'assolir la roca natural. L'accés a l'àmbit està situat en el mur perimetral sud del pati, concretament en el punt on recolza en l'àmbit A6; associant-se a l'enllosat documentat al pati.

Les altres reformes destacades d'aquest moment constructiu es documenten a la zona del pati, on a l'extrem sud-oest s'hi localitzaren diversos estrats de reompliment que puguen la cota de circulació. Assentant-se en aquests estrats s'hi bastí l'enllosat mencionat anteriorment.

En aquesta fase són reblertes les tres sitges de la fase precedent situades a l'interior del pati. Dels estrats de farciment es van recuperar abundants materials ceràmics de producció ibèrica i d'importació.

Aquesta petita fase de reformes constructives la podem datar entre finals del segle II i inicis del segle I aC, tant per algun material escadusser de campaniana A recuperat en l'àmbit A7 com principalment pels diversos fragments aportats pels estrats d'amortització de les sitges del pati. Entre aquests últims cal destacar dos Lamb-55, una Lamb-27B i Lamb-5 de campaniana A, una Lamb-5 i Lamb-1 de campaniana B i abundants fragments d'àmfora itàlica.

1.4. Fase 4

Ens trobem davant un moment d'importants reformes estructurals, on s'amplià notablement l'assentament amb la construcció –en l'extrem sud-est– d'una estança de grans dimensions (A4), una estructura semicircular adossada a la vessant sud d'aquesta i un mur perimetral que tanca el conjunt per l'est.

En la banda de ponent les modificacions arquitectòniques ens mostren una reducció de l'espai habitacional, amb el bastiment d'un nou tancament de l'extrem est dels àmbits, situat a 1,5 metres de l'inicial en l'àmbit A6 i a 2,5 metres en l'àmbit A7. En tot aquest espai i part del mur perimetral sud del pati, s'hi construï un nou enllosat, en força mal estat de conservació, que unifica i reforça tota aquesta zona de circulació.²

2. És convenient recordar que tota aquesta àrea se situa sobre els paleocanals 3 i 4, fet que comporta una major inestabilitat per fonamentar-hi estructures, a causa del rebliment argilós d'aquests canals naturals.

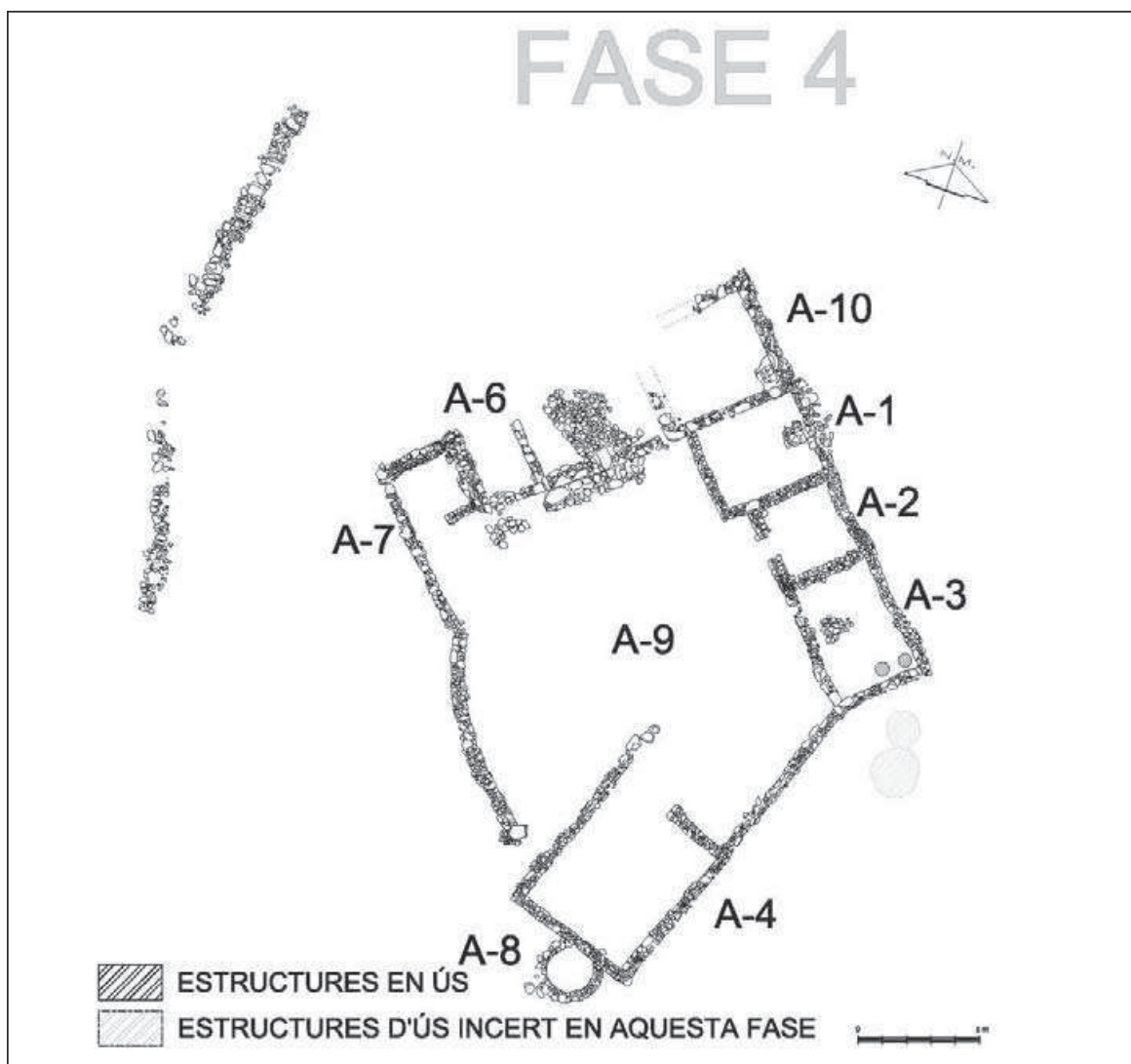

Figura 6. Planta general del sector A en la fase 4.

Les estructures de la vessant nord també presenten importants reformes estructurals, documentant-se una reducció de l'espai d'ús de l'àmbit A10 i, per contra, una ampliació dels àmbits A1 i A3.

Totes aquestes modificacions estructurals formen un nucli d'habitat completament tancat, amb una planta semiquadrangular i nou accés al conjunt, de grans dimensions, situat entre els àmbits A6 i A10.

Per tal de construir la nova entrada a l'assentament es tapià la de la fase anterior, a l'hora que es desmuntaren els murs de tancament sud i est de l'àmbit A10, per constituir el nou accés, i foren reaprofitats per bastir un enllosat en aquesta zona d'accés. La nova entrada presenta una amplada de 2,50 metres, que aprofità part del mur est de l'àmbit A10 com a marxapeu, i es delimita al nord pel nou tancament d'aquest àmbit i pel sud amb una gran pedra granítica.

A la banda oposada del pati documentem un nou accés de dimensions mes reduïdes (1 metre, aproximadament), delimitat per l'extrem del mur perimetral sud del pati –acabat amb un gran bloc granític– i l'àmbit A4.

Una altra innovació d'aquesta fase és la incorporació de materials constructius, dolis, *pondera*, etc. al conglomerat de fang i pedruscall utilitzat per amorterar les pedres.

L'àmbit A1 és un dels que presenta més modificacions, ja que desmunten el mur de la vessant sud creant-ne un de nou a 1,6 metres que amplia l'espai d'ús. En lloc d'obrir-se al pati central –com és habitual en la resta de les habitacions– aquesta estança té l'accés a través de l'àmbit A10; mitjançant el desmuntatge de part del mur divisor i entre aquestes dues cambres.

Un estrat de terra batuda forma el nou nivell de circulació de l'estança, en què destaca la presència d'una llar de foc adossada al mur nord. Aquesta estructura de combustió està formada per una solera refractària de 4 tègules encaixades en el paviment i dues més recolzades en el mur mencionat en posició vertical. Aquestes dues últimes tenen una possible funció de protecció del mur davant l'acció del foc.

L'àmbit 2 és l'únic que no presenta modificacions en la seva estructura i s'identifica una repavimentació de l'espai amb les mateixes característiques que l'estança anterior.

Respecte a l'àmbit 3 es documentà en aquesta fase una important ampliació en direcció est, materialitzada amb el desmuntatge del mur de tanca d'aquest extrem i el bastiment d'un de nou a 1,9 metres del primer. Aquest recolza parcialment en les estructures de la fase anterior i se li adossa el mur perimetral est del pati, que tanca així el conjunt de les estructures d'hàbitat.

Igual que en els altres àmbits documentarem aquí un nivell d'ús de terra batuda, en què destaca una estructura de combustió que se situà enmig de l'estança, formada per una solera refractària composta per diversos fragments de tègules encaixats i coberts per una capa d'argila rubefactada.

Adossats al mur est de l'habitació es localitzaren dos retalls circulars de 0,6 metres de diàmetre i escassa profunditat que, per les seves característiques considerem que podrien funcionar com a encaixos per algun gran atuell ceràmic. Com ja hem mencionat anteriorment, desconeixem on es podria situar l'entrada a aquest àmbit, tot i que podem hipotetitzar sobre una possible ubicació en el mur de tancament sud de l'estança, en direcció cap al pati. Malauradament, el mal estat de conservació d'aquesta estructura no ens permet corroborar aquest supòsit.

L'àmbit 4 es bastí en l'angle sud-est del conjunt arquitectònic, amb unes dimensions de 30 m² i una orientació més meridional que la resta de les estances que trenca així la planta quadrangular de l'assentament. Els murs que el delimiten s'assentaren sobre els paleocanals 3 i 4, fet que sumat al pronunciat desnivell de la roca natural en aquesta zona

va permetre documentar una potència conservada del mur de tancament est d'un metre.³ Documentàrem un accés a l'angle nord-oest de l'estança, amb una amplada de 2,5 metres, del qual destaquem el brancal est pels dos grans blocs granítics que el formen.

El nivell d'ús de l'estança consistia en un estrat de terra batuda, on destaca una acumulació de còdols de riu i ceràmica ibèrica i d'importació adossada al mur est, de la qual en desconeixem l'origen o funció.

En l'extrem septentrional de l'àmbit A4, s'hi adossà una estructura de planta semicircular (A8), de la qual només es conserven dues filades. El mur es fonamentà en els estrats de reompliment del paleocanal 3, amb una tècnica constructiva i unes dimensions anàlogues a les de la resta de murs de l'assentament. Malauradament, l'estructura no aporta cap indicatiu –com ara la presència de materials arqueològics en l'estratigrafia que s'hi associa, un tractament especial dels murs o la rubefacció d'aquests– que ens permeti intuir-ne una possible funció.⁴

En aquesta fase l'àmbit A10 reduí a la meitat les seves dimensions –que passaren de 32 m² a 19 m²– amb la construcció d'un nou mur de tancament a la vessant sud, format per grans blocs granítics. La meitat amortitzada de l'àmbit passà a formar part del nou accés principal a l'assentament, i aquests grans blocs granítics foren utilitzats com a delimitadors de l'entrada.

Del nou tancament sud de l'àmbit només se'n conserva part de l'estructura, ja que dues sitges de la fase posterior (fase 5) el seccionaren. Igual que en la resta dels àmbits, el nivell de circulació era un paviment de terra batuda, on documentàrem el bastiment d'una llar de foc adossada a l'angle nord-est de l'estança. Aquesta estructura de combustió estava composta per una tègula encaixada en el paviment a mode de solera refractària i coberta per una capa d'argila rubefactada.

Els àmbits A6 i A7 –situats a la banda sud de l'entrada– mostraren també una reducció del seu espai d'ús, que passà dels 9,8 als 6,4 m² i dels 13 als 6,1 m², respectivament; i es bastiren unes estances de planta quadrada i de dimensions similars.

En ambdós casos s'abandonà la meitat est dels àmbits, i es bastiren dos nous murs de tancament. En el cas de l'estança A6 es documentà en el centre del nou tancament un accés d'un metre d'amplada, mentre que en l'àmbit A7 es basteix un petit mur adossat a l'àmbit A6, que deixa una entrada –també d'un metre– a la banda sud. En les dues

3. Igual que en la fase 2, les estructures de l'àmbit 7 i el mur perimetral sud del pati també presenten uns murs amb una alçària superior a la de la resta d'estructures, atès que es troben situats sobre els nivells de farciment del paleocanal 3 i 4, formats per argiles poc consistents. Aquest fet comporta que haguessin d'aprofundir fins a assolir la roca natural per tal de fonamentar sòlidament aquests murs.

4. Es documenten escassos paral·lels d'estructures similars en assentaments ibèrics, entre els quals destaca l'exemple del nucli camperol ibèric del Fondo del Roig (Cunit), on s'identifiquen dues d'aquestes estructures. Els autors de l'estudi no els atribueixen una funció clara, i indiquen un hipotètic ús com a dipòsits d'aigua (Garcia, Morer i Rigo, 1999), fet que no ens aporta informació suficient per intuir la funció de l'estructura semicircular del nostre assentament.

habitacions es pujà la cota de circulació amb l'aportació de diversos estrats, coberts per un nivell de terra batuda que constituïa el paviment; on destaca la recuperació de dues fusaioles i una fíbula de bronze.

En aquesta fase, el pati central (A9) presenta una planta irregular, completament tancada i amb una superfície útil de 166 m². Com ja hem mencionat anteriorment, les reformes estructurals d'aquesta fase es basaren en el tancament del conjunt per la vessant de llevant, l'obertura d'un nou accés a la vessant oest i un altre –de dimensions més reduïdes– en l'extrem sud-est.

En la vessant sud-oest documentàrem diversos estrats de reompliment que pujaven la cota de circulació del pati, i amortitzaven part del mur perimetral sud de l'estança i les meitats abandonades dels àmbits A6 i A7. Com en fases anteriors, en aquesta zona s'hi bastí un enllosat de grans blocs de pedra –en força mal estat de conservació– amb el possible objectiu de regularitzar tot aquest nou espai de circulació entre l'entrada, els àmbits A6 i A7 i el pati central. Associat a aquest enllosat documentàrem un nivell de circulació uniforme a tot aquest espai, que amortitzà la meitat oest del mur perimetral sud.

Pels diversos materials recuperats, tant en els paviments dels diferents àmbits com en els estrats de preparació, podem donar un horitzó cronològic d'aquesta fase entre inicis i segon quart del segle I aC; basant-se en l'aportació d'abundants fragments d'àmfora itàlica DR-1A, Lamb-2, una major presència de campaniana B (Lamb-5, Lamb-8b) per sobre d'algun fragment de campaniana A. D'altra banda també s'identifiquen imitacions locals de ceràmiques d'importació, com vernissos negres o parets fines tipus Mayet I-II.

1.5. Fase 5

Ens trobem davant l'última fase constructiva de l'assentament que es caracteritzà per l'abandó de la majoria de les estances, exceptuant l'àmbit A4; en el qual es documentà alguna petita reforma estructural. Associades a aquestes modificacions documentàrem l'excavació de 3 sitges que seccionaven part de les estructures dels àmbits A2 i A10 i tota la seva estratigrafia; fet que ens indica que es practicaren un cop els àmbits ja estaven desocupats.

L'abandó progressiu de l'assentament ens dibuixà, en aquesta darrera fase, una planta de la zona d'hàbitat formada per una sola estança que indica, tant per les seves característiques com per l'escassetat i qualitat dels materials recuperats en l'àmbit A8, que aquest presenta la incertesa de si es mantenia en ús en aquesta fase.

En la resta de les estances documentàrem uns potents nivells d'abandó, amb abundant presència de tègules i ímbrexs, que hem interpretat com el possible enderroc de part de l'estructura de la coberta. Destaca la quantitat recuperada en els àmbits A1, A3, A6 i sobretot en l'habitació A10.

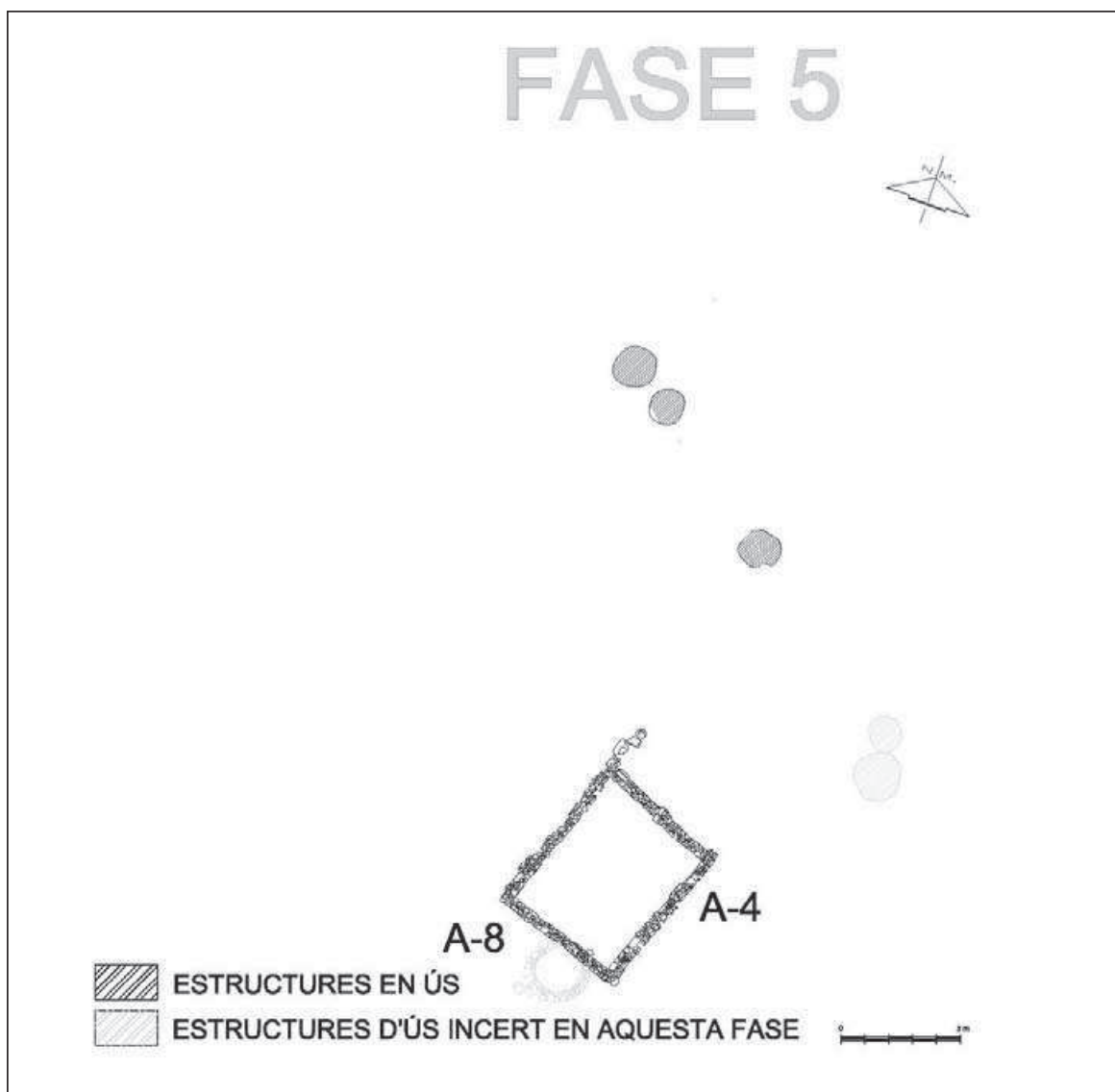

Figura 7. Planta del sector A en la fase 5.

El pati central també presentà un nivell d'enderroc amb abundants tègules i ímbrexs, que es documentaren exclusivament en les proximitats dels àmbits, fet que, per la seva localització, ens podria indicar que formava part de la coberta d'aquests i reforça la hipòtesi del pati com un espai de treball i circulació interna descobert. Com a nivell de circulació, documentàrem un paviment amb abundants carbons que cobria els estrats d'enderroc –anteriorment mencionats– i el mur perimetral sud en tota la seva extensió.

En l'única estança en ús (A4) documentàrem el tapiat de l'entrada de la fase anterior, que va esdevenir un conjunt tancat –de planta quadrangular– del qual desconeixem el nou possible accés. Aquest nou mur presenta la mateixa tècnica constructiva que les estructures de la fase anterior, amb la incorporació de fragments de material constructiu al conglomerat de fang i pedruscall que amortera les pedres.

El nivell de circulació de l'àmbit consistia en un estrat molt heterogeni, amb una estructura de combustió adossada al mur sud de l'estança i formada per una solera refractària d'argila rubefactada.

Com ja hem mencionat, en aquesta fase s'excavaren tres sitges, una de les quals amortitzà la zona d'accés de l'àmbit A2, i les altres dues, el mur meridional i una llar de foc de l'àmbit A10.

Destaquem la gran quantitat de dolis i àmfora itàlica recuperada en l'àmbit A4, així com algun fragment indeterminat de plat tapadora de comuna itàlica i campaniana B (Lamb-5 i Lamb-8b) D'altra banda, en el pati també es recuperen abundants materials d'àmfora itàlica i d'imitacions locals de parets fines (Mayet I-II), que aporten també alguna campaniana B (Lamb-1) i campaniana A indeterminada. Tots aquests materials arqueològics ens permeten donar una cronologia aproximada per a aquest darrer moment d'ocupació de segon quart o mitjan segle I aC.

1.6. Fase 6

La darrera fase de l'assentament consistí en l'abandó absolut de la zona d'hàbitat i el reompliment de les tres sitges excavades en la fase anterior, on destacà l'abundància de material constructiu recuperat.

A l'àmbit A4 –a diferència de la resta de les estances– no s'hi documentaren restes de tègules i ímbrexs en l'estrat d'abandó, sinó un potent nivell de cendres i carbons. La manca de materials constructius i la presència de carbons ens permetria hipotetitzar sobre un possible sistema de coberta compost per elements vegetals.

Amortitzant totes les estructures del sector A es localitzà un estrat molt uniforme amb una potència conservada d'entre 20 i 50 cm, interpretat com la possible descomposició de l'alçat de tàpia o tovot dels murs de l'assentament i barrejat amb algunes pedres provinents del sòcol d'aquestes estructures.

Datem l'abandó definitiu de l'assentament a mitjan segle I aC, a través de l'estudi detallat dels materials aportats pels estrats de reompliment de les sitges i l'estrat d'abandó. Entre aquests últims destaca la presència d'abundants fragments d'àmfora itàlica (DR-1A, 1B i 1C), Lamb-2 i d'escasses importacions, tals com campaniana B (Lamb-5) o campaniana A (Lamb-36).

2. Sector B

Aquesta àrea, que hem definit com a sector B, se situa a l'extrem sud del conjunt del jaciment on es localitzà el paleocanal 1 i 10 sitges. Com ja hem mencionat, el paleocanal 1 s'estén més enllà dels límits de la intervenció, i se'n va excavar un tram de 29,5 metres de llarg per una amplada que oscil·la entre els 2,20 i els 4,12 metres. L'origen d'aquesta estructura és de formació geològica, tot i que presentà

un ús antròpic posterior com a abocador de les deixalles generades pel nucli ibèric adjacent.

Aquesta torrentera es retalla en la roca natural, i documenta un estrat de farciment inicial –d’origen sedimentari– format per argiles estèrils. Posteriorment es documentaren diversos abocaments que s’alternen i barregen entre si, on l’estudi dels materials arqueològics recuperats ens dibuixen un horitzó cronològic d’ús paral·lel al de l’assentament.

Cal destacar l’últim abocament per la presència de gran quantitat de material constructiu ibèric i argiles rubefactades, de les quals desconeixem l’origen, ja que en l’assentament annex no s’ha documentat cap estructura de combustió de grans dimensions.

Les sitges es localitzaren en la banda meridional del paleocanal 1, retallades en la roca natural i amb un diàmetre que oscil·la entre els 2,44 i els 0,70 metres i una profunditat d’entre 2,45 i 0,80 metres. Totes es documentaren reomplertes per uns estrats d’argiles estèrils, fet que ens permetria interpretar que possiblement foren reomplertes per una acció sedimentària natural.

3. Sector C

Identificàrem aquest sector com l’espai que se situa a la banda de ponent i sud de l’assentament, delimitat al nord per un aflorament geològic al qual, en l’extrem oest, s’hi adossà un mur perimetral. També hi documentàrem el traçat del paleocanal 2, que transcorre paral·lel a la vessant sud del sector A i els trams finals dels paleocanals 3 i 4, adossats a la banda meridional de l’àmbit A7.

Aquest tancament perimetral –igual que el mur de tanca sud del pati del sector A– seguia les corbes del desnivell, amb una possible funcionalitat de contenció de terres i delimitació d’aquest espai. L’estructura es fonamentà directament en la roca natural, tot i que en la vessant sud es recolzà sobre els estrats de reompliment dels paleocanals 3 i 4.

En tot aquest espai obert no s’ha identificat cap estructura –exceptuant el ja mencionat mur perimetral– ni nivell d’ús, únicament les restes dels nivells l’enderroc i abandó de la zona d’hàbitat (sector A), que el temps i les accions de deposició han arrossegat cap aquest sector.

Com ja hem mencionat, els paleocanals s’estenen més enllà dels límits de la intervenció, i foren excavats del paleocanal 2 un total de 28 metres de llarg per una amplada d’entre 7,6 metres en el tram oest i 1,9 metres en l’extrem oposat. D’altra banda els paleocanals 3 i 4 s’unificaren en un de sol a l’interior de la zona d’hàbitat (sector A), sent documentats en el sector C com una sola estructura i excavant-ne un total de 23 metres de llarg per una amplada que oscil·la entre 1,40 i 7 metres.

Ambdues estructures tenien un reompliment inicial d’argiles al·luvials semiestèrils, però amb posterioritat es documentaren diversos estrats de reompliment que aportaren

grans quantitats de fragments ceràmics. L'estudi detallat dels materials recuperats ens permet dibuixar un horitzó cronològic d'ús dels paleocanals paral·lel a la zona d'hàbitat adjacent, fet que ens permet interpretar aquestes torrenteres com a abocadors de l'assentament.

4. CONSIDERACIONS FINALS

Els vestigis conservats de Can Suari corresponen a un hàbitat agrícola dispers o també anomenat assentament rural de plana (Asensio *et alii*, 1998; Revilla, 2004), amb un horitzó cronològic que s'emmarca entre el període ibèric final i el procés de romanització (mitjan segle II a segona meitat del segle I aC). El jaciment se situa a la vessant interior de la serralada Litoral dins l'àrea denominada en època ibèrica com a Laietània, delimitada pel riu Tordera a l'est, pel Besòs a l'oest i a l'interior per la conca del Mogent.

Aquest territori, ja des de l'ibèric ple (segles IV a II aC), mostra la cohesió i organització territorial d'una societat amb una economia excedentària que explota intensivament extenses zones de conreu –principalment de cereals–. A la Laietània aquestes àrees s'ubiquen a la depressió Prelitoral, a les planes de les actuals comarques del Vallès (Zamora *et alii* 2001).

La situació de les zones de producció comportà la creació d'una línia de poblats en alçada (*oppida*) que controlarien les planes i les vies de comunicació i transport de la producció agrícola, acumularien els excedents per a una posterior comercialització i serien els nuclis residencials de les elits socials (Olesti, 1995; Zamora *et alii*, 2001).

Can Suari se situa a uns 400 metres del riu Mogent i a 900 metres de l'*oppidum* del Turó del Vent, en un punt estratègic respecte de les vies de comunicació tant ibèriques com posteriorment romanes. La depressió Prelitoral ja és per si mateixa una excel·lent zona de pas, demostrat pel posterior transcurs de la Via Augusta i de les principals vies de comunicació presents fins als nostres dies. D'altra banda, s'usen els diversos colls de la serralada Litoral per comunicar aquestes planes amb la costa, i Can Suari se situa prop de dos d'aquests passos: el coll de Can Bordoi i el de Parpers, en l'últim dels quals també es documenta una via romana.

És en aquest context geogràfic i amb els citats antecedents històrics que documentem Can Suari, un nucli de grans dimensions –800 m²– amb un petit camp de sitges associat, fundat d'*ex novo* i amb una ocupació ininterrompuda d'un segle i mig. Identifiquem cinc fases constructives a partir de les diverses reformes estructurals i estratigràfiques documentades al llarg del procés d'excavació i corroborades amb la cronologia aportada per l'estudi dels materials recuperats.

El moment fundacional de l'establiment ens és desconegut, però sí que sabem el moment en què fou amortitzat l'assentament primigeni per les estructures de la fase següent, que donen per a la primera fase una datació *ante quem* de mitjan segle II aC.

Aquest horitzó cronològic ens situa en una conjuntura de grans canvis polítics, econòmics, socials i ideològics: el procés de romanització. És en l'inici d'aquesta centúria que es documenta l'abandó dels *oppida* de la línia interior de la serralada Litoral, amb exemples com el de Puig Castellar, el Turó Cremat, Céllecs o el Turó del Vent; malgrat que aquest últim presenta un curt període de reocupació, amb l'abandó definitiu a mitjan segle II aC (Garcia *et alii*, 2000; Olesti, 1995, 2000; Zamora *et alii*, 2001).

També s'identifica l'abandó dels grans camps de sitges característics del període ibèric ple amb la consegüent reducció dràstica de la capacitat d'estocatge que aquest fet representa. Possiblement es podria relacionar aquest abandó amb la desprotecció de les àrees de conreu, causada per la desocupació dels *oppida*.

De la primera fase d'ocupació de Can Suari poca informació podem aportar, atesa l'escassa conservació de les restes, fet que només ens permet intuir que podria estar format per un sol àmbit, i presenta la incertesa de si tenia una funció com a hàbitat o era exclusivament d'ús agrícol.

Tant les dades arqueològiques com les històriques ens mostren aquest període com un moment de recessió que sembla finalitzar a mitjan segle II aC, moment en què datem la segona fase d'ocupació de l'assentament.

Ja a la meitat del segle II aC, amb l'abandó definitiu de l'*oppidum* del Turó del Vent (Garcia *et alii*, 2000), destaca l'aparició de múltiples assentaments rurals a les vessants i zones planeres. Aquests assentaments es caracteritzen perquè la majoria són fundacions d'*ex novo* de filiació indígena, amb la incorporació d'elements romanitzats i amb petits camps de sitges associats. Possiblement podem vincular aquests nous assentaments amb una estratègia ben definida de romanització del territori i de reassentament de la població ibèrica de la zona (Garcia *et alii*, 2000; Olesti, 1995, 2000; Revilla, 2004).

En la segona fase d'ocupació (de mitjan segle II a últim terç del segle II aC) es bas-teix un assentament de dimensions mitjanes, amb tres o cinc àmbits disposats en bateria i un mur de tanca que delimita un espai obert; destinat a àrea de treball i, per les sitges que hi són documentades, també d'emmagatzematge. Els elements i les tècniques constructives ens mostren una continuïtat amb els models de poblament rural de l'ibèric ple,⁵ però amb modificacions en la seva organització interna i la introducció d'innovacions de procedència itàlica.

Les estances es construeixen semisoterrades retallant la roca natural per recolzar-hi els sòcols de pedra dels murs, documentant un alçat de les parets en tàpia i una coberta formada per tègules i ímbrexs. En aquesta fase es documenten estructures de com-

5. Un clar exemple es el ja citat nucli camperol del Fondo del Roig (Cunit), amb la integració de diverses estances precedides per patis (Garcia *et alii*, 1995; Revilla, 2004).

bustió amb unes característiques formals que identifiquem com a ibèriques –formades per una solera refractària composta de ceràmica trinxada– i el sistema d'emmagatzematge en sitja.

Identifiquem l'ampliació de l'assentament amb la construcció d'un o tres àmbits més adossats als ja existents, amb una datació d'entre l'últim quart del segle II i el segle I aC. Aquest tercer moment constructiu ens mostra una continuïtat en el model d'assentament rural que caracteritza Can Suari, amb un augment de l'espai d'ús i amb una planta cada vegada més quadrada i ordenada; fet que ens permetria hipotetitzar sobre una possible ocupació del nucli per un grup humà suprafamiliar.

És ja a inicis del segle I aC que documentem una important fase de reformes constructives (fase 4), formant un conjunt arquitectònic tancat, de planta pràcticament quadrada i amb un gran accés a la vessant de ponent. S'amplien les estances de la banda nord i es redueixen les de l'oest, reforçant una planimetria quadrangular de l'assentament i ampliant l'espai d'ús del pati central.

D'aquesta fase destaca la construcció d'un àmbit –de grans dimensions– a l'extrem sud-est del conjunt (A4), que per l'elevat nombre de materials amfòrics i de dolis recuperats considerem que devia tenir una possible funcionalitat com a magatzem. Adossant-se a aquesta estança –per la banda sud– s'hi localitza un mur semicircular que forma una estructura de la qual no en podem saber la funció.

Des del punt de vista funcional podem definir com a possible zona d'hàbitat la bateria de 4 àmbits de la vessant nord, i afegir una possible activitat de producció tèxtil en els àmbits A2 i A10, atès el gran nombre de *pondera* documentats en ells. Aquesta mateixa activitat econòmica es podria haver dut a terme a l'àmbit A6, on es recuperaren dues fusaioles. Com ja hem indicat, considerem que el pati central devia constituir una àrea de treball, d'emmagatzematge de la producció agrícola i de distribució de la circulació interna de l'assentament.

Aquesta fase d'expansió i consolidació de l'assentament presenta un gran nombre d'innovacions constructives, amb la incorporació de materials ceràmics en el conglomerat que amortera les pedres dels murs o la substitució de les llars de foc de factura ibèrica per unes amb una solera refractària formada per tègules.

Un altre dels elements destacats és la convivència simultània del sistema d'emmagatzematge en sitja –tradicional d'època ibèrica– i el basat en l'ús de dolis, de filiació itàlica. Considerem que totes aquestes innovacions són clars exponents d'una intensificació en el procés de romanització.

Entre el segon quart i mitjan segle I aC documentem l'abandó de part de l'assentament; resta només en ús la gran estança de l'extrem sud-est (A4) i tres sitges que amortitzen algunes estructures de les fases anteriors. La darrera ocupació de Can Suari ens mostra l'abandó de les estructures d'hàbitat, de manera que exclusivament resta una possible funció productiva de l'assentament.

Les dades aportades per l'arqueologia ens mostren que –en el mateix horitzó cronològic– s'abandona gran nombre d'assentaments rurals com el que estudiem, tals com Can Pons, les Guàrdies, l'Argilera o Can Balençó; aquest últim prolongant la seva ocupació fins a finals del segle I aC (Revilla, 2004). D'altres, però, perviuen fins als segles I-II dC, alguns com a *villae* i la majoria com a petits nuclis d'activitat exclusivament agrícola o com a *tugurium*⁶ (Revilla, 2004), com és el cas de Can Suari. Val a dir, però, que el nostre assentament no es perllonga tant enllà en el temps, ja que l'abandó definitiu de totes les estructures és datat a mitjan segle I aC.

Diversos autors identifiquen aquest fenomen amb l'auge de la producció vitivinícola i la consegüent pèrdua de pes de la producció cerealística, deixant fora del nou model econòmic aquests assentaments tan especialitzats (Olesti, 1995 i 2000). D'altres, però, consideren que es tracta d'un procés molt més gradual fins al moment d'expansió amb el principat d'August (Revilla, 2004).

Considerem que aquest fenomen es basa en la conjugació d'una gran multiplicitat de factors, tals com la reorganització de la població indígena, una nova distribució de la terra lligada a la creació de cadastres i la fundació de les ciutats a partir de mitjans del segle I aC (Revilla, 2004). La formació d'aquests nuclis urbans no implica només una concentració de la població, sinó també una nova organització social i econòmica basada en unes noves relacions de propietat i la intensificació dels processos de producció (Olesti, 2000 i Revilla, 2004).

Finalment, un altre factor, i no de menor importància, és la generalització de les *villae* a partir de la segona meitat del segle I aC, que s'identifica com un exponent més d'aquesta profunda reorganització social i productiva que segueix esquemes romans. El nou sistema de producció agrícola –basat en les *villae*– reestructura l'explotació i la propietat de la terra, fet al qual alguns dels antics assentaments rurals s'adaptaran mentre que d'altres desapareixeran, com és el cas de Can Suari.

La fundació i evolució de l'assentament de Can Suari ens mostra part del complex procés de romanització d'aquestes terres, reforçant les teories que indiquen un progressiu control territorial, productiu i social per part de Roma. Aquest procés es basaria, en part, en una colonització agrícola de les zones planeres, protagonitzada per la població indígena i juxtaposant-se a l'organització de les elits locals.

6. Aquests edificis es caracteritzen per les seves dimensions reduïdes, generalment d'una o dues estances, amb una construcció modesta, una distribució funcional de l'espai i destinats fonamentalment a la producció (Cela *et alii*, 2002 i Revilla, 2004). Un exemple clar és el *tugurium* de l'Hort dels Vidals (Mataró) (Cela *et alii*, 2002 i Revilla, 2004).

Figura 8. Materials ceràmics recuperats en l'excavació de l'assentament de Can Suari.

BIBLIOGRAFIA

- ASENSIO, D.; BELARTE, C.; SANMARTÍ, J. I SANTACANA, J. (1998) "Paisatges ibèrics. Tipus d'assentaments i formes d'ocupació del territori a la costa central de Catalunya durant el període ibèric ple." *Actas del Congreso Internacional: Los iberos, príncipes de Occidente. Las estructuras de poder en la sociedad ibérica. Saguntum Extra*. Vol. 1.
- CELA, X.; REVILLA, V.; ZAMORA, D. (2002) "L'Hort dels Vidals. Un *tugurium* del segle I dC al territori d'Iluro (Mataró)". *Laietania*, 13, p. 159-175.
- FONT, G.; MATEU, J.; PUJADAS, S.; RUEDA, J.; TURA, J. (1996) "El mas ibèric de Can Ponç. (Arbúcies)." A: GENERALITAT DE CATALUNYA. *Tribuna d'Arqueologia 1994-1995*. Barcelona: Departament de Cultura, p. 93-103.
- GARCIA, J.; MORER, J.; RIGO, A. (1996) "El Fondo del Roig (Cunit). Un nucli camperol ibèric de la Cossetània." *Miscel·lània Penedesenca. Jornades d'Estudis Penedesencs*, p. 178-196.
- GARCIA, J.; MARTÍN, A.; CELA, X. (2000) "Nuevas aportaciones sobre la romanización en el territorio de Iluro (Hispania Tarraconensis)." *Empúries*, 52, p. 29-54.
- JÁRREGA, R. (2000) "El poblament rural i l'origen de les *villae* al nord-est d'Hispania durant l'època romana republicana (segles II-I aC). *Quaderns de prehistòria i arqueologia de Castelló*, 21, p. 271-301.
- NADAL, E., PASCUAL, S., VILLENA, N. (2005) "Actuacions arqueològiques d'urgència a l'autovia N-II. El mas ibèric de Can Rossó i el conjunt medieval de Sant Marc (Argençola, Anoia)". GENERALITAT DE CATALUNYA. *Tribuna d'Arqueologia 2002-2003*. Barcelona: Departament de Cultura, p. 161-183.
- OLESTI, O. (2000): "Integració i transformació de les comunitats ibèriques del maresme durant el s. II-I aC: Un model de romanització per a la Catalunya litoral i prelitoral." *Empúries*, 52, p. 55-86.
- OLESTI, O. (1995) *El territori del maresme en època republicana (s. III-I aC) Estudi d'Arqueomorfologia i Història*. Premi Iluro 1994. Caixa d'Estalvis Laietana.
- PUJOL, J.; GARCIA, J. (1994): "El poblament ibèric dispers al Maresme Central: l'exemple de Can Bada (Mataró), i el procés de romanització des de l'inici de la colonització agrícola fins al naixement d'Iluro." *Laietania*, 9, pp. 87-129.
- REVILLA, V. (2004): "El doblamiento rural en el noreste de Hispania entre los siglos II a.C. y I d.C.: Organización y dinámicas culturales y socioeconómicas". En MORET, P.; CHAPA, T. (Ed.) (2004) *Torres, Atalayas y Casas fortificadas. Explotación y control del territorio en Hispania (s. III a.C. a s.I d.C.). Coloquio organizado por la Casa Velázquez y la Universidad Complutense de Madrid*. pp. 175-202.
- AUTORS DIVERSOS (1995) *Autopistes i Arqueologia. Memòria de les excavacions en la prolongació de l'autopista A-19*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i Autopistas CESA.
- ZAMORA, D.; PUJOL, J.; GARCIA, J. I CELA, X. (2001): "El poblament a la laietània central i septentrional durant el període ibèric ple. Una proposta d'organització territorial." *Actes de la taula rodona sobre Territori polític i territori rural durant l'Edat del Ferro a la Mediterrània Occidental. Monografies d'Ullastret*. Núm. 2, p. 203-225.